

GORDANA BLAGOJEVIĆ

*Ο Πύργος Νεμπούσα (Nebojša):
Από τόπος μαρτυρίου σε εκθεσιακό χώρο.
Ο διδακτικός του ρόλος σε σχέση
με τη ζωή και το έργο του Ρήγα Βελεστινλή*

Ο Πύργος Νεμπούσα (Nebojša) του Βελιγραδίου είναι τόπος ιστορικής μνήμης αλλά και πολιτισμικού τουρισμού.¹ Κτίστηκε τον 15^ο αιώνα. Πολλοί αγωνιστές εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πέθαναν εκεί. Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ο πύργος αυτός δεν ήταν τουριστικού ενδιαφέροντος. Μετά τις πολιτικές αλλαγές, που έλαβαν χώρα στη Σερβία στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, ο πύργος ανακατασκευάστηκε κατόπιν μεγάλης οικονομικής αρωγής από την Ελλάδα. Μετατράπηκε σε εκθεσιακό χώρο μνήμης των αγωνιστών που πάλεψαν εναντίον των Οθωμανών κατακτητών. Στο άρθρο αυτό ερευνάται ο ρόλος του χώρου αυτού στη διαμόρφωση της εικόνας του Έλληνα επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή, ο οποίος στραγγαλίστηκε σ' αυτόν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Ο πύργος τώρα έχει καταστεί ένας ενδιαφέρων τουριστικός προορισμός, ιδιαίτερα για τους επισκέπτες από την Ελλάδα. Ως προς τους Σέρβους επισκέπτες, αυτός ο εκθεσιακός χώρος είναι ιδιαίτερα διδακτικός για τη ζωή και το έργο του Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίου.

Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στις αφηγήσεις των επισκεπτών του χώρου που φιλοξενείται στον Πύργο Νεμπούσα κατά την περίοδο 2011-2014. Με την ανάλυση της εμπειρίας τους, προσπάθησα να ερευνήσω και να αναδείξω την επίδραση της επίσκεψης αυτής στη ζωή τους. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω συνεντεύξεων επισκεπτών από τη Σερβία και την Ελλάδα, οι οποίοι ανήκαν και στα δύο φύλα και είχαν διάφορες ηλικίες. Στην ανάλυση περιλήφθηκε επίσης και το γραπτό ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπλήρωναν οι επισκέπτες της έκθεσης, κατά την περίοδο 2011-2014, και το οποίο μου

1. This paper is the result of Project no. 177027: *Multiethnicity, Multiculturalism, migrations – contemporary process*, by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

παρεχώρησαν ευγενώς οι υπεύθυνοι, οι οποίοι διενεργούσαν συναφή επιστημονική έρευνα. Πολύ σημαντικές αποδείχθηκαν οι παρατηρήσεις του προσωπικού του Μουσείου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον κύριο Relja Seretlić (Ρέλια Σέρετλιτς) από το Ίδρυμα «Kalemegdanska Tvrdava» (Φρούριο Βελιγραδίου), υπεύθυνο της έκθεσης του Πύργου Νεμπόισα, ο οποίος με βοήθησε παρέχοντάς μου τις αναγκαίες πληροφορίες για τη συγγραφή αυτού του άρθρου.

Ο Πύργος Νεμπόισα είναι ο σημαντικότερος πύργος της κάτω πόλεως του κάστρου του Βελιγραδίου. Η ανέγερσή του τοποθετείται στο ευρύτερο χρονικό διάστημα από το 1456 μέχρι το τέλος του 15^{ου} αι., αν και υπάρχουν ισχυρισμοί ότι κτίστηκε πολύ νωρίτερα. Σύμφωνα με την τοποθεσία και το σχήμα του, πρέπει να υπήρξε το τελευταίο τμήμα των βόρειο-ανατολικών οχυρωματικών τειχών στην κατεύθυνση προς τους ποταμούς, και συγχρόνως, το κυριότερο κτίριο πάνω σ' αυτά². Κτίστηκε με σκοπό να προστατεύσει την πόλη από τους Τούρκους. Από τα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα χρησιμοποιήθηκε ως φυλακή από τους Οθωμανούς, για την κράτηση χριστιανών πολεμιστών από τα Βαλκάνια. Οι πιο διάσημοι αιχμάλωτοι του Πύργου Νεμπόισα ήταν ο Ρήγας Βελεστινλής, ο Μητροπολίτης Βελιγραδίου Μεθόδιος (σκοτώθηκε το 1800) και ο Јеврем Обреновић, αδελφός του Кнез Милош και πρώτος δήμαρχος του Βελιγραδίου³.

Με εντολή της Υψηλής Πύλης, οι Τούρκοι το Ιούνιο του 1798 σκότωσαν τον Έλληνα ήρωα, επαναστάτη και ποιητή, Ρήγα Βελεστινλή μαζί με τους επτά Συντρόφους του στον Πύργο Νεμπόισα. Αυτό συνέβη το 18^ο αιώνα, την εποχή που στην Ευρώπη είχε ξεκινήσει η διεργασία του σχηματισμού των εθνικών κρατών. Συνέπεσε, επίσης, με την εποχή της ίδρυσης των σύγχρονων μουσείων. Το Βρετανικό μουσείο π.χ. ιδρύθηκε το 1753. Σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη η ίδρυση των εθνικών μουσείων συμπίπτει με την ίδρυση των ίδιων κρατών⁴. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. τα μουσεία και οι μουσειακές συλλογές χωρίζονται και χαρακτηρίζονται ανάλογα με τα είδη των αντικειμένων που φιλοξενούνται σε αυτά, δηλαδή ανάλογα με τις επιστήμες, οι οποίες τα μελετούν⁵. Στη Σερβία το Εθνικό Μουσείο ιδρύθηκε το 1844, κατά την περίοδο όπου η Σερβία ήταν ακόμη υποτελής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, σαν ένα από τα σύμβολα της ανεξαρτησίας⁶. Η Σέρβα εθνολόγος και ανθρωπολόγος Ljiljana Gavrilović τονίζει το ρόλο των μουσείων στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας, με την επιλογή και προβολή σημαντικών ανθρώπων και γεγονότων, τα οποία παρουσιάζονται και ερμηνεύονται μέσω των μουσείων⁷. Ένας τέτοιος τύπος ιστορικής μνήμης, συνδεδεμένος με την προσωπικότητα του Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίου είναι ο Πύργος Νεμπόισα, που μετατράπηκε σε ένα είδος μουσείου – εκθεσιακού χώρου. Όπως αναγράφεται και στην επίσημη ιστοσελίδα του μουσείου του Πύργου: «Με το έργο αυτό, αναβαθμίζεται η συγκεκριμένη περιοχή του Βελιγραδίου πολιτιστι-

2. Gordana Blagojević, «Η παρουσία του Ρήγα Βελεστινλή στο σύγχρονο Βελιγράδι και ο ρόλος του στη σύνδεση των Σέρβων και Ελλήνων σήμερα», *Υπέρεια*, τόμ. 5, *Πρακτικά του Ε' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο, Οκτώβριος 2007), Αθήνα 2010, σελ. 1138.

3. <http://kulanebojsa.rs>

4. Љиљана Гавриловић, *О политикама, идентитетима и друге музејске приче*. Етнографски институт САНУ, посебна издања књ. 65. Уредник Драгана Радојичић. Београд 2009, σελ. 14.

5. Љиљана Гавриловић, *ό.π.*, 15.

6. Ibid.

7. Ibid, σελ. 16.

κά-περιβαλλοντικά, τουριστικά και οικονομικά και αναδεικνύεται ο Πύργος ως χώρος μνήμης και τιμής μιας σημαντικής προσωπικότητας, αυτής του Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίου, για τον Ελληνισμό, αλλά και τη φιλία και συνεργασία των λαών των Βαλκανίων»⁸.

Ο Πύργος Νεμπόισα μετατράπηκε σε μουσείο-πολιτιστικό κέντρο αφιερωμένο στο Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίο, στην ιστορία του Πύργου και στους απελευθερωτικούς αγώνες των Σέρβων και εν γένει των Βαλκανικών λαών σύμφωνα με το σχέδιο, το οποίο εγκρίθηκε το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (ΕΚΒΜΜ) (Διευθυντής ο καθηγητής κ. Νίκος Ζίας) σε συνεργασία με το Δήμο Βελιγραδίου. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε ως Ελληνο-Σερβική συνεργασία μετά από την υπογραφή Σύμβασης - την 19η Δεκεμβρίου του 2007 στη Βουλή των Ελλήνων. Η παρακολούθηση του έργου ανατέθηκε στη Δημοτική Επιχείρηση του Δήμου Βελιγραδίου «Belgrade Fortress» (Φρουρίο Βελιγραδίου), η οποία έχει και την ευθύνη συνολικά του Φρουρίου της Πόλης⁹.

Το μουσείο-Πύργος Νεμπόισα αποτελείται από τρεις ορόφους. Σε κάθε όροφο παρουσιάζεται μια διαφορετική ενότητα. Στον προθάλαμο του πύργου γίνεται αναφορά στην ιστορία του. Παράλληλα γίνεται μία σύντομη παρουσίαση της κατάκτησης του Βελιγραδίου από τους Οθωμανούς καθώς και της σημασίας που είχε ο πύργος αυτός τόσο κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας όσο και κατά τη διάρκεια της Αυστριακής διακυβέρνησης του Βελιγραδίου τον 18ο αιώνα¹⁰. Ο χώρος στον πρώτο όροφο είναι αφιερωμένος στην προσωπικότητα και το έργο του Ρήγα Βελεστινλή. Στον δεύτερο όροφο του πύργου μαθαίνουμε περισσότερα στοιχεία για την Πρώτη Σερβική Εξέγερση αλλά και τη δημιουργία του σύγχρονου Σερβικού κράτους στις αρχές του 19ου αιώνα. Στον τρίτο όροφο παρουσιάζεται η ιστορία του Βελιγραδίου. Σε ηλεκτρονική μορφή παρουσιάζονται η αρχή της Δεύτερης Σερβικής Εξέγερσης το 1815, ο ρόλος και η επιρροή του Μίλος Ομπρένοβιτς (Miloš Obrenović) στην απόκτηση της εσωτερικής αυτόνομης διοίκησης και τη δημιουργία του Δουκάτου της Σερβίας, καθώς και η ζωή στο Βελιγράδι εκείνης της εποχής με την συνύπαρξη κατοίκων διαφορετικών θρησκευτικών και εθνικών ταυτοτήτων¹¹.

Οι αφηγήσεις των επισκεπτών του μνημείου μας δίνουν μία ιδέα σχετικά με το πώς βλέπουν το ρόλο του μουσείου αυτού στη σύγχρονη κοινωνία. Ένας από τους Έλληνες επισκέπτες (Χ.Π. γεννήθηκε το 1973 στην Αθήνα) έγραψε στη συνέντευξη σχετικά με την επίσκεψή του στο μουσείο το 2012: «Ο Ρήγας Φεραίος παρότι είναι ένα ιστορικό πρόσωπο, η ελληνική εκπαίδευση έχει καταφέρει να δημιουργήσει έναν μύθο γύρω από το όνομά του. Έτσι, ο καθένας μας ανατρέχοντας στα μαθητικά χρόνια σίγουρα διατηρεί μια τρυφερή ανάμνηση της ευγενικής φιγούρας του Ρήγα. Μία η «κινηματογραφική» του ιστορία σε «εξωτικές» πρωτεύουσες της Ευρώπης με την τραγική και τόσο απογοητευτική για ένα παιδί κατάληξη της περιπέτειάς του, μία το ποιητικό του ονοματεπώνυμο και φυσικά το παροιμιώδες δίστιχό του: «Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερης ζωής...», όλα αυτά κάνουν τον Ρήγα τον Ερμή της επανάστασης, έναν αγγελιοφόρο της νίκης του ελληνικού λαού. Εν ολίγοις βρίσκεται στο συλλογικό φαντασιακό των Ελλήνων και για αυτό προκαλεί έκπληξη και μια αμηχανία στον καθένα η αγάπη που δείχνουν οι Σέρβοι και ειδικά οι Βελιγραδέζοι προς το πρόσωπο και τον ιστορικό του ρόλο. Μια αγάπη που τη δεί-

8. <http://kulanebojsa.rs>

9. <http://kulanebojsa.rs>

10. <http://kulanebojsa.rs>

11. <http://kulanebojsa.rs>

χουν με αγάλματα, ονοματοδοσία δρόμων και τον περίφημο πύργο όπου βρήκε τραγικό θάνατο. Υπάρχουν τοποθεσίες όπου σημαίνουν κάτι, είναι σαν ένα κομμάτι του παζλ που συμπληρώνει την εικόνα της τωρινής πραγματικότητας, τοποθεσίες που μπορούν να είναι σαν να σου παραδίδουν μια «ιστορική» σκυτάλη. Όλοι έχουν πάει στο κάστρο του Ναυπλίου να δουν το κελί του Κολοκοτρώνη, λιγότεροι γνωρίζουν τη γωνία λίγο πιο κάτω όπου σκότωσαν τον Καποδίστρια. Μια τέτοια ιστορικά φορτισμένη τοποθεσία είναι και ο πύργος του Ρήγα στις όχθες του Δούναβη στο Βελιγράδι. Εκεί ένας Έλληνας δεν έχει παρά να καταλάβει ότι ο Ρήγας είναι ο πιο ζωντανός από τους αγωνιστές. Ζωντανός γιατί είναι υπερεθνικός, γιατί ακόμα και σήμερα αναγγέλλει την παρουσία του ελληνικού στοχασμού στα Βαλκάνια, ενωμένα και κοσμοπολίτικα και όχι διαιρεμένα και παρακμιακά!»

Σύμφωνα με τα στοιχεία από το Φρούριο Βελιγραδίου, τον Πύργο Νεμπόισα το 2011 επισκέφθηκαν 6410 άτομα με ελεύθερη είσοδο και άλλα 4253 πληρώνοντας είσοδο, συνολικά 10663 άτομα. Το 2012 δέχθηκε 3150 επισκέπτες με ελεύθερη είσοδο και 4075 με πληρωμή, συνολικά 7225 άτομα. Το 2013 οι επισκέπτες με ελεύθερη είσοδο ήταν 2506 και όσοι πλήρωσαν εισιτήριο ήταν 2778, συνολικά 5284 άτομα. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2014 δέχθηκε περίπου 300 επισκέπτες με ελεύθερη είσοδο και γύρω στους 800 επισκέπτες με εισιτήρια, συνολικά 1100 άτομα. Με λίγα λόγια, κατά την περίοδο από το 2011 μέχρι τον Ιούνιο του 2014 την έκθεση επισκέφθηκαν συνολικά 24272 άτομα.

Τα στοιχεία τα οποία μου διατέθηκαν από το προσωπικό του Πύργου Νεμπόισα και το Φρούριο Βελιγραδίου δείχνουν ότι οι επισκέπτες της έκθεσης είναι στην πλειονότητά τους ηλικιωμένα άτομα. Εξαίρεση αποτελούν οι επισκέπτες από το εξωτερικό, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι νέοι. Νεαροί Σέρβοι σχολικής ηλικίας έρχονται οργανωμένα με πρωτοβουλία του σχολείου τους, αλλά σπάνια. Υπάρχουν και επισκέψεις επισήμων, ιδιαίτερα από τις πρεσβείες της Ελλάδος και της Κύπρου.

Όπως έχω ήδη επισημάνει, για τη συγγραφή του άρθρου αυτού, χρησιμοποίησα το ερωτηματολόγιο το οποίο δόθηκε στους επισκέπτες του Πύργου Νεμπόισα από το Φρούριο Βελιγραδίου κατά την περίοδο από το 2011 μέχρι το 2014. Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο. Η πρώτη ερώτηση αφορούσε τη γενική εντύπωση για τον ανακαινισμένο Πύργο Νεμπόισα και οι ερωτηθέντες έπρεπε να επιλέξουν έναν αριθμό από την κλίμακα 1 έως 5. Η ανάλυση των απαντήσεων έδειξε ότι οι περισσότεροι επισκέπτες αξιολόγησαν την ανακαίνιση του πύργου με τον μεγαλύτερο βαθμό, δηλ. 5. Στην ερώτηση ποιο μέρος της έκθεσης τους άρεσε περισσότερο, η πλειοψηφία απάντησε ότι τους άρεσε ο τρίτος όροφος. Την ίδια την έκθεση, τη βαθμολόγησαν επιλέγοντας ανάμεσα στους βαθμούς από 1 έως 5, με τους περισσότερους επισκέπτες να κυκλώνουν τους μεγαλύτερους βαθμούς δηλ. 4 ή 5. Σχετικά με τα υπάρχοντα εκθεσιακά αντικείμενα οι περισσότεροι ερωτηθέντες σημείωσαν ότι λείπουν πρακτικά αντικείμενα καθημερινής χρήσεως.

Στην ερώτηση σχετικά με το τι τους άρεσε περισσότερο στην έκθεση, οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι τους ικανοποίησε ο συνδυασμός του παλιού και του σύγχρονου με την ψηφιοποιημένη έκθεση. Ακολούθησε η ίδια η αρχιτεκτονική του πύργου, η έκθεση της φυλακής και η βιντεοπροβολή στο τρίτο επίπεδο, ιδιαίτερα η προβολή της πρώτης σέρβικης ταινίας. Τους επισκέπτες εντυπωσίασε η κομψότητα της σύγχρονης αναπαλαίωσης του παλαιού κτιρίου. Στους νέους επισκέπτες, κυρίως στα παιδιά σχολικής ηλικίας, άρεσε η εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας όπως τα «τατς σκρίν», τα κλειδοσκοπία, τα ψηφιακά μέσα, ο σχεδιασμός και η διαδραστικότητα. Οι επισκέπτες όλων των ηλικι-

ών επαινούν ομόφωνα τον επαγγελματισμό, την ευγένεια και την εξυπηρετικότητα του προσωπικού. Επίσης εκφράστηκαν ευχαριστίες για την βοήθεια των Ελλήνων ως προς την αποκατάσταση του πύργου, όπως: «ευχαριστούμε τους Έλληνες για την βοήθεια!». Υπάρχουν όμως και κριτικές όπως π.χ. ότι η έκθεση δεν έχει διαφημιστεί όσο θα έπρεπε ή δεν υπάρχει επαρκής σήμανση («χρειάζονται περισσότερες πινακίδες στο δρόμο προς τον πύργο»). Άλλοι παρατήρησαν ότι «λείπουν εκθέματα» ή «η έκθεση είναι πάρα πολύ ψηφιακή για ένα παλιό κτίριο». Άλλοι επισκέπτες σημείωσαν στα αρνητικά της έκθεσης την έλλειψη μουσικής υπόκρουσης ή της ακρόασης κάποιας ηχογραφημένης αφήγησης σαν ηχητικό υπόβαθρο.

Πολλοί επισκέπτες παραπονέθηκαν για τον κακό κλιματισμό. Επίσης για το γεγονός ότι μέχρι τον πύργο δεν υπάρχουν μέσα μαζικής συγκοινωνίας, η πρόσβαση δεν είναι εύκολη, ενώ δεν υπάρχει χώρος στάθμευσης για ποδήλατα και αυτοκίνητα. Αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα να εμποδίζονται να έρθουν περισσότεροι ηλικιωμένοι επισκέπτες, οι οποίοι όπως προαναφέραμε αποτελούν την πλειοψηφία των επισκεπτών. Οι επισκέπτες όλων των ηλικιών συμφωνούν ότι χρειάζεται να λειτουργήσει και κάποιος χώρος αναψυκτηρίου για τους επισκέπτες.

Η έρευνα αυτή κατέδειξε τη συμβολή ενός ευρέως φάσματος πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων στη Σερβία, οι οποίοι συνέβαλαν στην αναμόρφωση της εικόνας αυτού του πύργου και του μετασχηματισμού του από οχυρωματικό πύργο σε φυλακή και τελικά σε τόπο τουριστικού ενδιαφέροντος. Ο βασικός όμως και σπουδαιότερος ρόλος του μνημείου αυτού είναι κυρίως διδακτικός.

Κατά τη διενέργεια αυτής της έρευνας καταλάβαμε ότι η επίσκεψη στον Πύργο Νεμπόισα στις περισσότερες περιπτώσεις οφείλεται σε προσωπική πρωτοβουλία ή σε φιλικές σχέσεις και όχι στη διαφημιστική προσπάθεια του κράτους ή κάποιων τουριστικών γραφείων. Οι περισσότεροι επισκέπτες, οι οποίοι έλαβαν μέρος σε αυτήν την γραπτή έρευνα, επισκέφτηκαν τον εκθεσιακό χώρο για πρώτη φορά. Η γενική εντύπωση για τον ανακαινισμένο Πύργο Νεμπόισα σχεδόν σε όλους τους επισκέπτες ήταν άριστη. Οι επισκέπτες όλων των ηλικιών έμειναν ενθουσιασμένοι από τον συνδυασμό του παλιού με το σύγχρονο και το ψηφιοποιημένο υλικό της έκθεσης. Όλοι συμφώνησαν ότι η συγκεκριμένη έκθεση χρειάζεται καλύτερη διαφήμιση και ευκολότερη πρόσβαση ούτως ώστε να μπορέσουν περισσότεροι άνθρωποι να διδαχθούν για την ιστορία του Βελιγραδίου, την ιστορία της Σερβικής επανάστασης εναντίον των Οθωμανών και το έργο του Ρήγα Βελεστινλή.

Εικόνες του Πύργου Νεμπόιζα του Βελιγραδίου

ΥΠΕΡΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΣΤ' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «ΦΕΡΑΙ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟ-ΡΗΓΑΣ»
Βελεστίνο, 4-7 Οκτωβρίου 2012

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΦΕΡΑΙ - ΒΕΛΕΣΤΙΝΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΥΠΕΡΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΥΠΕΡΕΙΑ
ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2014
ISBN: 978-960-6733-17-8

Επιμέλεια: Δρ. Δημ. Καραμπερόπουλος
Μιλτιάδου 3, 14562 Κηφισιά-Αθήνα
www.karaberopoulos.gr

Σελιδοποίηση - Εφαρμογή διορθώσεων: Εθνικό Τυπογραφείο
Εκτύπωση - βιβλιοδεσία: Εθνικό Τυπογραφείο

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ
Μιλτιάδου 3, 14562 Κηφισιά-Αθήνα, τηλ. 210 8011066
www.rhigassociety.gr
e-mail: karamber@otenet.gr

Κεντρική διάθεση των εκδόσεων
της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ
Γραφεία: Χονδρική-Λιανική
Αθήνα: Αβέρωφ 2 Τ.Κ. 104 33 τηλ.: 2105238959
e-mail: info@stamoulis.gr <http://www.stamoulis.gr>

ΥΠΕΡΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΣΤ' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «ΦΕΡΑΙ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟ-ΡΗΓΑΣ»
Βελεστίνο, 4-7 Οκτωβρίου 2012

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΦΕΡΑΙ - ΒΕΛΕΣΤΙΝΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

Ἰπέρεια,

ὀνομάστηκε ὁ τόμος ἀπὸ τὴν πηγὴ «Ἰπέρεια Κρήνη» τοῦ Βελεστίνου.

Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς στὴ *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος*, φύλλο 4, «Ἐπιπεδογραφία τῆς Φεραῆς λεγομένης νῦν Βελεστίνος» σημειώνει «Ἰπερεία Κρήνη λεγομένη Κεφαλόβρυσον», καὶ παραθέτει τὰ ἀποσπάσματα:

«Ἐν μέσῃ τῆ Φεραίων πόλει κρήνη περίφημος ἐστίν, ἣν Ἰπερείαν καλοῦσι. Στράβων, βιβ. Θ', φύλ. 439».

«ὦ γῆ καὶ Φεραὶ χαίρε, σύγγονον θ' ὕδωρ, Ἰπερεία Κρήνη, νάμα θεοφιλεστατον. Σοφοκλῆς».

Οἱ τόμοι *ΥΠΕΡΕΙΑ* τῶν Διεθνῶν Συνεδρίων
«Φεραὶ-Βελεστίνο-Ρήγας»:

Τόμ. 1, 1990

Τόμ. 2, 1994

Τόμ. 3, 2002

Τόμ. 4, 2006

Τόμ. 5, 2010

Τόμ. 6, 2014

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Τιμητική Επιτροπή ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου.....	13
Οργανωτική Επιτροπή ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου.....	14
Πρόλογος.....	15
Αναλυτικό Πρόγραμμα Διοργάνωσης ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου.....	17
Κατάλογος Συνέδρων.....	27
Δημήτριος Καραμπερόπουλος, Το Χρονικό Διοργάνωσης του ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου	31

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΦΕΡΑΙ

1. Δημήτριος Αγνωσιώτης, Το Βελεστίνο και η ευρύτερη περιοχή κατά τη Μέση Εποχή του Χαλκού.....	59
2. Καλλιόπη Αλματζή, Ταφικές πρακτικές στην ευρύτερη περιοχή των αρχαίων Φερών κατά τη Μέση Εποχή Χαλκού και την Εποχή Σιδήρου.....	75
3. Πολυξένη Αραχωβίτη, Ανιχνεύσεις στην ιστορία των αρχαίων Φερών μέσα από τα έργα του αποχετευτικού δικτύου Βελεστίνου.....	95
4. Ρέα Γεωργίου, Αργυρούλα Δουλγέρη - Ιντζεσίλογλου, Πολυδύναμο Κέντρο Αρχαιολογικού-Ιστορικού Πάρκου Φερών-Βελεστίνου.....	115
5. Κωνσταντίνος Δημουλάς, Περί της τύχης της οικογένειας Αδμήτου και Αλκήστιδος μετά τον Άδη. (Ψυχοκοινωνικοπολιτική αναζήτηση).....	119
6. Αργ. Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, Η εμβέλεια των Φερών και οι διεθνείς σχέσεις των Φεραίων κατά την αρχαιότητα	155
7. Δέσποινα Ευσταθίου, Ελληνιστικές οικίες Φερών.....	163
8. Χαράλαμπος Ιντζεσίλογλου, Ένα αγγείο του εργαστηρίου της Δημητριάδος στην αρχαία πόλη των Φερών.....	183

9. Ασπασία Ντίνα, Ο Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου Καναλιών.....	193
10. Βάνα Ορφανού, Αργυρούλα Δουλγέρη - Ιντζεσίλογλου, Πολυξένη Αραχωβίτη, Αρχαιομετρική μελέτη των χαλκούχων πορπών από τον ναό του Θαυλίου Διός στις αρχαίες Φερές: Προκαταρκτικά αποτελέσματα.....	213
11. Γιάννης Α. Πίκουλας, Από τις Φερές στη Σκοτούσα.....	223
12. Ιωάννης Πλεμμένος, Από την ευτοπία στην ουτοπία: Οι Φερές της Θεσσαλίας στην Ευρωπαϊκή δραματική παραγωγή (17ος-20ος αι.).....	231
13. Ευαγ. Σταμέλου, Τα μεταλλικά αντικείμενα των Αρχαϊκών, Κλασικών και Ελληνιστικών Χρόνων από τις αρχαίες Φερές.....	245
14. Χαράλαμπος Στεργιούλης, Ένα σχόλιο του Νικηφόρου Γρηγορά (14ος αι.) για τον τύραννο των Φερών Αλέξανδρο.....	259
15. Slawomir Sprawski, Thessalos, Son of Jason and Medea: Pheraian Myths and local identity.....	267

ΒΕΛΕΣΤΙΝΟ

16. π. Γεώργιος Αλεξίου, Άγιοι που επισκέφτηκαν το Βελεστίνο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.....	275
17. Μάρκος Βαξεβανόπουλος, Καταγραφή και μελέτη των «Γεωλογικών μνημείων» στην ευρύτερη περιοχή Φερών-Βελεστίνο.....	293
18. Γεώργιος Βογιατζής, Οι αρχαίες Φερές και το Βελεστίνο σε χάρτες της Θεσσαλίας..	299
19. Βασιλεία Γιασιράνη-Κυρίτση, Η εμποροπανήγυρη του Βελεστίνο 1885-1935 μέσα από τον τοπικό τύπο.....	307
20. Νικόλας Δελιγεώργης, Στέργιος Ντόντος (1864-1928) δήμαρχος και πρόεδρος Βελεστίνο από το 1905 μέχρι 1917.....	323
21. Παναγιώτης Καμηλάκης, Αντώνιος Γρηγοράκης και το Μνημείο του για τη Μάχη του 1897 στο Βελεστίνο.....	327
22. Βασίλης Κ. Καραμπερόπουλος, Πρόσωπα της περιοχής Βελεστίνο που διακρίθηκαν στην πολιτική, τις επιστήμες και τις επαγγελματικές δραστηριότητες.....	343
23. Χαρίτων Καρανάσιος, Νέα στοιχεία για τον Φεραίο δάσκαλο Νικόδημο Μαζαρόρακη τον Θετταλό βάσει της αλληλογραφίας του.....	351
24. Κ.-Π. Κατσιαρδάνη-Τζιοβανέττο και συν., Επιδημιολογικές μελέτες σε θέματα υγείας στην περιοχή Βελεστίνο. Μαθησιακές δυσκολίες και χειρτά παιδιών/εφήβων, κανονικών Σχολείων περιοχής Βελεστίνο.....	371
25. Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς, Μικρασιάτες πρόσφυγες στο διευρυμένο Δήμο Ρήγα Φεραίου.....	421
26. Λάμπρος Μπόκας, Αναζητήσεις στην ιστορία και ανάδειξη των αξιών του Μαρτυρικού Χωριού Ριζόμυλος.....	435
27. Γεώργιος Νικολάου, Οικονομία και κοινωνία της περιοχής του σημερινού Δήμου Ρήγα Φεραίου την περίοδο 1854-1881 σύμφωνα με ανέκδοτα γαλλικά προξενικά έγγραφα.....	443

28. Κύριλλος Νικολάου, Νέα δεδομένα για το Θεσσαλικό ζήτημα την περίοδο της Συνθήκης του Βερολίνου με βάση ανέκδοτα γαλλικά διπλωματικά έγγραφα.....	455
29. Δημήτρης Στ. Παπαγεωργίου, Στεφανοβίγειο-Λίμνη Κάρλα. Τοπωνύμια.....	467
30. Σταύρος Π. Παπαγεωργίου, Η Εκκλησία του Αγίου Μηνά Βελεστίνου.....	511
31. Απόστολος Παπαθανασίου, Οι Βόρειες Σποράδες, η Εύβοια και η Σκύρος στον Ύστερο Μεσαίωνα. Ιστορική αναδρομή στο χώρο και τον χρόνο (1204-1538)....	547
32. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, Η πολιτιστική και οικονομική δυναμική του Μουσείου Γεωργικών Εργαλείων και Παραδοσιακής Τεχνολογίας Βελεστίνου	595
33. Απόστολος Ποντίκας, Κων. Σμολένσκις, ο θρύλος του Ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897 και ήρωας της Μάχης του Βελεστίνου.....	613
34. π. Ιωάννης Στυργγέλας, Αι Φεραί, το Βελεστίνο εις τα Χρυσόβουλα, οδοιπορικά και εκκλησιαστικά έγγραφα	623
35. Ευθύμιος Ταλάντης, Η Μάχη του Βελεστίνου μέσα από τις στήλες την ημερησίας αθηναϊκής εφημερίδας ΕΜΠΡΟΣ.....	629

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΡΗΓΑΣ

36. Αντώνιος Αντωνίου, Η επίδραση του διαφωτισμού στη νεοελληνική σκέψη για τα δημόσια οικονομικά και οι δημοσιονομικές απόψεις του Ρήγα.....	669
37. Λουκάς Αξελός, Η στήριξη τις δικές μας δυνάμεις ως θεμέλιος λίθος της εθνικής στρατηγικής του Ρήγα και όψιμες απόπειρες στρέβλωσης της.....	685
38. Αστέριος Αργυρίου, Τα «πατριωτικά έργα» του Ρήγα Βελεστινλή στο Χρησιολόγιον του Παρπαρίγου. Η ιδεολογική διάσταση του γεγονότος.....	695
39. Χριστίνα Βαμβούρη, Αποτυπώσεις της προσωπικότητας και του έργου του Ρήγα στον επετειακό Τύπο, από τους Βαλκανικούς πολέμους και εντεύθεν.....	709
40. Γιώργος Βλαχάκης, Ρήγας και αρχαία ελληνική φυσική φιλοσοφία: Ένας ζωντανός διάλογος.....	719
41. Γεώργιος Γιώτης, Η παρουσία του Ρήγα Βελεστινλή στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας και λογοτεχνίας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα	725
42. Ζωή Εξάρχου, Γαλλικές επιδράσεις στο πολιτικό έργο του Ρήγα Βελεστινλή, καθώς και στα Συντάγματα της Ελληνικής Επανάστασης.....	743
43. Πάνος Καραγιώργος, Ποίημα του Κοραή που εσφαλμένα αποδόθηκε στον Ρήγα .	753
44. Μαρία Καραθανάση, Τα Συνέδρια και Ημερίδες για τον Ρήγα Βελεστινλή κατά την επέτειο των 200 χρόνων από τον μαρτυρικό του θάνατο.....	767
45. Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης, Ήταν ο Ρήγας Βελεστινλής και μεκτασής-δεξίσης.....	803
46. Δημήτρης Ι. Καραμβάλης, Μια προσέγγιση στο Θούριο και Ύμνο Πατριωτικό του Ρήγα.....	807
47. Δημήτριος Καραμπερόπουλος, Οι χάρτες του Ρήγα είναι πολιτικοί χάρτες του οραματιζόμενου κράτους του. Αποκρυπτογράφηση των αναγραφόμενων στοιχείων.....	813

48. Δημήτριος Καραμπερόπουλος, Ρήγας Βελεστινλής και Νικόλαος Μαυρογένης. Ήταν ο Ρήγας γραμματικός του και έπαρχος στην Κραϊόβα;.....	831
49. Γιάννης Καράς, Η συμβολή του Ρήγα στη διαμόρφωση της νεοελληνικής επιστημονικής συνείδησης.....	841
50. Γιώργης Κοντογιώργης, Ο Ρήγας και η ελληνική κοσμοπολιτειακή δημοκρατία της οικουμένης απέναντι στην πρωτο-ανθρωποκεντρική νεοτερικότητα.....	849
51. Βασίλειος Κυριαζής, Η επίδραση του Ρήγα στη πολιτική σκέψη των Βαλκανίων. Τα φεντεριλιστικά κινήματα του 19ου αιώνα	859
52. Βασίλειος Κύρκος, «Φυσικής απάνθισμα», κεφ. Ζ΄: Το παράδειγμα του αστρονόμου που έπεσε στο πηγάδι. Σχόλια, παρατηρήσεις.....	869
53. Ελένη Γ. Λεοντσίνη, Έννοιες της ελευθερίας στο έργο του Ρήγα: αρχαία παράδοση, νέος πολιτισμός και κοινωνική ισότητα.....	877
54. Γεώργιος Λεοντσίνης, Η παρουσία του Ρήγα στους επισήμους πανηγυρικούς λόγους της 25ης Μαρτίου από καθηγητές του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Διαχρονική προσέγγιση.....	899
55. Ήβη Μαυρομούστακου, Ρήγας Βελεστινλής, Γαλλική Επανάσταση και Γαλλικοί θεσμοί στις εθνικές Συνελεύσεις του μέσου του 19ου αιώνα	917
56. Χρήστος Μερεντίτης, Μιλώντας για τον Ρήγα στα παιδιά Δημοτικού. Η εφαρμογή της διερευνητικής μεθόδου διδασκαλίας και η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης κατά τη διδασκαλία του έργου του Ρήγα.....	927
57. Χαράλαμπος Μηνάογλου, Ρήγας-Πάριος-Κοραής: Η πολιτική σκέψη των Ελλήνων 1780-1821	953
58. Στέλιος Μουζάκης, Το Πόρτο Λεόνε ή Δράκο στη Χάρτα του Ρήγα και οι απεικονίσεις του λιμανιού του Πειραιά στους πορτολάνους.....	961
59. Χαρ. Μπαμπούνης και Στέλ. Βατούγιου, Η παρουσία του Ρήγα Βελεστινλή στα ντοκιμαντέρ-παραγωγής της ΕΡΤ.....	981
60. Γεώργιος Μύαρης, Ποίηση και Ιστορία στο έργο του Κυριάκου Χαράλαμπιδη. Η μορφή του Ρήγα Βελεστινλή	993
61. Αθ. Νάκας και Ευαγ. Θωμαδάκη, Το Λεξικό-Γραμματική των Απάντων του Ρήγα (ένα πρώτος σχεδιασμός με βάση την ψηφιοποίηση του έργου του)....	1013
62. Χρίστος Ξενάκης, Στοιχειώδεις γνώσεις μετεωρολογίας στο «Φυσικής απάνθισμα». Εφαρμόζοντας τη θεωρητική γνώση στην πράξη.....	1051
63. Κωνσταντίνα Παναγιωτοπούλου, Τα παιδικά βιβλία που έχουν γραφεί για τον Ρήγα Βελεστινλή.....	1067
64. Δημήτριος Παντελοδήμος, Ο Αρθούρος Γκομπινώ για τον Ρήγα Βελεστινλή και τον Ιωάννη Καποδίστρια	1079
65. Νίκος Παπαθεοδώρου, Το Πολιτικό Νοσοκομείο Λαρίσης «Ο Ρήγας Φεραϊός» ..	1087
66. Πέτρος Πετράτος, Ο Ρήγας στη νεοελληνική λογοτεχνία. Η περίπτωση του Κεφαλλονίτη λυρικού ποιητή Ιουλίου Τυπάλδου	1099
67. Ανδρέας Ριζόπουλος, Ήταν ο Ρήγας Μασόνος; Προσέγγιση σε ένα ψευτοδίλημμα...	1111
68. Ανδρέας Ριζόπουλος, Η υπογραφή του Ρήγα.....	1125
69. Σάββας Παρ. Σπέντζας, Ο Ρήγας Βελεστινλής και η Κοινωνική Ηθική.....	1129
70. Απ. Σταβέλας και Αντ. Σμυρναίος, Μιχ. Πεδικάρης εναντίον Ρήγα Βελεστινλή: δύο όψεις της αυτής ιδιομορφίας του νέου Ελληνισμού.....	1153

71. Πάνος Ν. Στάμου, Λάμπρος Κατσώνης-Ρήγας Βελεστινλής. Παράλληλες διαδρομές χωρίς συναπάντημα;.....	1159
72. Αθανάσιος Τζιερτζής, Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ρήγας Βελεστινλής στα τέλη του 19ου αιώνα: Από την πρόσληψη στο Ελλαδικό βασίλειο του εθνομάρτυρος αγίου Γρηγορίου Ε΄ σε εγκύκλιο Πατριαρχική επιστολή του Ιωακείμ Β΄ περί επανεκδόσεως της «Περιηγήσεως του Νέου Αναχάρσιδος» (1875).....	1171
73. Δημήτριος Τίτσιας, Τα Δικαιώματα του ανθρώπου στη Διακήρυξη του Ρήγα υπό το πρίσμα των σύγχρονων Διεθνών Συνθηκών.....	1201
74. Σπύρος Τουλιάτος, Η έννοια της ελευθερίας στο έργο του Ρήγα Βελεστινλή και τον Ανώνυμο τον Έλληνα	1213
75. Στέριος Φασουλάκης, Ένα σπάνιο φυλλάδιο περί Ρήγα: Η διδακτική αποστολή και η σχολική χρήση του.....	1223
76. Πηνελόπη Φραγκάκη, Η χρήση της ιστορίας στο πολιτικό πρόταγμα του Ρήγα Βελεστινλή.....	1229
77. Αντώνιος Φραγκούλης, Η βιοματική μάθηση ως παιδαγωγικός προσανατολισμός του Ρήγα Βελεστινλή.....	1237
78. Gordana Blagojevic, Ο Πύργος Νεμπούζα (Nebojsa): Από τόπος Μαρτυρίου σε εκθεσιακό χώρο. Ο διδακτικός του ρόλος σε σχέση με τη ζωή και το έργο του Ρήγα Βελεστινλή.....	1249
79. Rum. Komsalova και Agop Garabedian, Η «Ελληνική Δημοκρατία» του Ρήγα Βελεστινλή και οι ιδέες για πολυεθνές κράτος στα Βαλκάνια.....	1257
80. Elena Lazar, Η πρώτη απόπειρα έκδοσης της «Χάρτας της Ελλάδος» το 1885 από τον Θωμά Πασχίδη στο Βουκουρέστι.....	1269
81. Predrag Mutavdzic, Ρήγας Βελεστινλής και οι βασικές ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.....	1277
82. Olga Petrunina, Η απήχηση των ιδεών του Ρήγα στην ελληνική πολιτική σκέψη την εποχή της Βαυαροκρατίας.....	1285
83. Kiril Topalov, Η ποίηση του Ρήγα και του Ρακόβσκι, μεταξύ του ζυγού και της ελευθερίας.....	1291